

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE BÜTÇELEME DAVRANIŞI: ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

Serap BARIŞ²

Öz

Kişinin bütçesini yönetebilmesi konusunda bilgi temelli kararlar alabilmesi olarak tanımlanan finansal okuryazarlık; bireyin, hanehalkının ve makro düzeyde toplumun refahının artmasına katkı sağlamaktadır. Bu refah artışının sağlanabilmesi finansal bilgiye dayalı olarak doğru ve yerinde finansal kararlar alınabilmesine bağlıdır. Finansal bilgi yanında olumlu tutum ve davranışlara da sahip olmak gerekir. Bu davranışların ise erken yaşta aile veya okulda öğrenilmesi hayatın geri kalanı için kazanımların daha fazla olmasına yol açar. Bu bağlamda çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin bireysel bütçeleme davranışları üzerindeki etkisi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine bir anket uygulanarak araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda finansal okuryazarlık düzeyi (düşük ya da yüksek olması) ile bütçeleme davranışı arasında anlamlı farklılık olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin temel düzey finansal okuryazarlıklarının düşük olmadığı, ancak ileri düzey finansal okuryazarlıklarının düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın sadece cinsiyet faktörü açısından farklılaştığı, kız öğrencilerin finansal okuryazarlığının erkeklerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bütçeleme Davranışı, Finansal Okuryazarlık, Bütçe Yönetimi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF.

1 Makale gelişi tarihi: 10.03.2016 Makale kabul tarihi: 10.07.2016

2 Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, e-mail: serapbaris@gop.edu.tr

**Financial Literacy and Budgeting Behavior:
A Research on University Students**

Abstract

Financial literacy, defined as taking knowledge-based decisions in order one to keep his budget, contributes to increasing the welfare of individual, households, and the society at macrolevel. To ensure that increase in welfare depends on taking financial decisions that are right and knowledge-based. In addition to financial knowledge, it's also necessary to have positive attitudes and behaviours. As for these behaviours, if they are developed by the family or the school at an early age, that leads to more gains for the rest of life. In this context, the effect of level of the student's financial literacy on their individual budgeting behavior has been investigate dapplying a questionnaire on the students of Gaziosmanpaşa University Faculty of Economics and Administrative Sciences (FEAS). As a result of the study, it was found that there is not a significant difference between the level of financial literacy (low or high) and budgeting behaviour. It was also determined that student's basic level financial literacy is not low, but their advanced level financial literacy is low. It was also found that financial literacy only differs in terms of gender and the financial literacy of girls is higher than boys.

Keywords: Budgeting Behavior, Financial Literacy, Budget Management, Gaziosmanpaşa University, FEAS.

Bireyin, parasını ve varlıklarını nasıl idare etmesi gerektiği yani “Bütçesini nasıl yönetmelidir?” sorusu hemen hemen her yaşta birey için önemlidir. Birey, tüketim yapabilmek için gelirinin sadece bir bölümünü ya da tamamını kullanabileceği gibi gelirinden daha fazlasını da harcayabilir yani borçlanabilir. Ancak borçlanma durumu uzun süre devam ettirilemez. Sürdürülemez yöntemlerle ancak geçici olarak artırılabilir. Fisher modeline göre, tüketicilerin karşı karşıya oldukları kısıtları (bütçe kısıtı, borçlanma kısıtı) onların tercihlerini; bu kısıt ve tercihlerin birlikte tüketicilerin tüketim ve tasarrufla ilgili seçimlerini nasıl belirlediklerine ışık tutar (Mankiw, 2007, s. 517). Görüldüğü gibi tüketim kararları ile parasal yani finansal kararlar iç içe geçmiştir. Doğru ve yerinde finansal kararlar mikro düzeyde bireyin ve hanehalkının, makro düzeyde de toplumun refahını artırır.

Serbest piyasa ekonomisinin yaygınlık kazanması ve finansal serbestleşme, yeni finansal ürünlerin ve hizmetlerin artmasına, finansal işlemlerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Krediye (kredi kartları, tüketici kredileri vs.) ulaşma imkânlarının kolaylaşması, borçlanma fırsatlarındaki artış, finansal piyasalardaki düzenlemeler ve teknolojik ilerlemeler, bireyler için finansal fırsatları artırdığı gibi finansal karar almayı da zorlaştırmıştır (Mahdzan ve Tabiani, 2013, s. 41). Özellikle son yıllarda küresel boyutlarda meydana gelen finansal krizlerin bireyler, finans sektörü ve hükümetler için olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir. Doğru finansal kararlar alma konusunda işin uzmanları dahi zorlanıyorken, sıradan bir tüketicinin zorlanması oldukça normaldir. Bireylerin gelirleri, birikimleri ve yatırımlarıyla ilgili konularda daha akıllıca kararlar almaları/alamamaları onların finansal okuryazarlık düzeyiyle ilgilidir.

Finansal okuryazarlık literatürde çok çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Remund (2010, s. 289) finansal okuryazarlığı “bir kimsenin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama, bu sayede doğru finansal kararlar ve planlama yoluyla kişisel finansal durumunu idare etme yeteneği” olarak tanımlarken, Huston (2010) “bireyin etkin finansal kararlar alma becerisi” olarak tanımlamıştır. Bu beceri ise finansal konularda bilgi gerektirmektedir. Finansal okuryazarlık konusunda literatüre önemli katkı sağlayan Lusardi’ye (2008) göre bu bilgi temel düzey ve ileri düzeyde olmak üzere ikiye ayrılır: Temel düzeyde faiz oranları, enflasyonun etkileri ve risk çeşitlendirmeye ilişkin iken, ileri düzeyde borsa ve yatırım (hisse senedi,

tahvil) ile ilgili bilgileri içerir. Ayrıca finansal okuryazarlık finansal ürünler, finansal kurumlar ve finansal planlama gibi daha genel konuları kapsayan bir kavramdır (Xu ve Zia, 2012, s. 2).

Günümüzde bireylerin servetlerini yönetmeleri ve birikimleri için doğru yatırım kararları alabilmeleri oldukça güçleşmiştir. Bilgi iletişim teknolojisinin (internet, akıllı telefonlar) hızla gelişmesine dolayısıyla bilginin de hızla yayılmasına rağmen, son zamanlarda yapılan çalışmalar (Dvorak ve Handlay, 2010; Kieschnick, 2006; Lusardi ve Mitchell 2007; Lusardi ve Mitchell 2011a) finansal okuryazarlığın önemli ölçüde düşük olduğunu vurgulamaktadır. OECD (2005)'nin üye ülkelerde yaptığı finansal okuryazarlık araştırmasında belirtilen sorunların başında, bireylerin düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmaları gelmektedir. Lusardi ve Mitchell'in (2008; 2011a) çalışmalarında, özellikle gençlerde, kadınlarda ve eğitim düzeyi düşük kişilerde finansal okuryazarlık oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dünya genelinde finansal okuryazarlık ülkelerin gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak oldukça düşüktür (Lusardi ve Mitchell, 2011b).

Finansal okuryazarlığın düşük olması daha önce de belirtildiği gibi yalnızca bireyler için değil finansal sistem hatta ulusal ekonomi için de önemli bir sorundur. Bireylerin tasarruf-harcama davranışı, borçlanma ve yatırım kararlarının kendi servetleri üzerinde doğrudan etkileri olduğu gibi, finansal sistem (finansal sistemin gelişmesi ve etkinliği) ve ülke ekonomisi (tasarruf düzeyi, emeklilik sistemi) üzerinde de dolaylı etkileri vardır. Örneğin Van Rooij vd. (2011), birçok hükümetin emeklilik birikimi yetersizliği sorunuyla karşı karşıya olduğunu ve hanehalkının yeterli miktarda tasarruf etmesinin bireysel refah etkisinin dışında kamu politikaları üzerinde etkisi olacağını belirtmiştir.

Son yaşanan küresel finans krizi finansal istikrar için tüketicinin korunmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Bundan dolayı, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde politika yapıcılar giderek finansal okuryazarlığın önemini kavramakta ve finansal eğitim programlarına kaynak ayırmaktadırlar. Özellikle gelişmiş ülkelerde kapsamlı ulusal girişimler, Dünya Bankası ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından finanse edilen finansal okuryazarlık programları dünya genelinde her geçen gün artmaktadır (Xu ve Zia, 2012, s. 2). Türkiye'de de finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için son yıllarda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. İlk kez finansal okuryazarlık alanında kamu, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getiren "Paramı Yönetebiliyorum", 2009

yılından bu yana devam eden gençlere yönelik bir finansal okuryazarlık ve bütçe yönetimi projesidir. Halihazırda devam eden proje ile Türkiye’de 15-30 yaş arası gençler için, bütçeleme ve finans hizmetlerini doğru kullanmalarına destek olacak bir eğitim olanağı sunmak amaçlanmaktadır (PYP, 2016). 2012 yılında Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), finansal okuryazar bir Türkiye için eko-sistem oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla FODER, devlet, özel sektör ve diğer sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yaparak ülke çapında bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek için; bilinçlendirme, eğitim, araştırma, uygulamalara destek, politikalar üretilmesi çalışmaları yapmaktadır (FODER, 2016). Ayrıca finansal istikrarın sağlanması için finansal eğitim ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesi amacıyla Başbakanlık tarafından “Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” Haziran 2014’te uygulamaya konulmuştur. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Türk halkının finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için 2012 ve 2015 yıllarında finansal okuryazarlık araştırması yapmıştır. 2015 yılında yapılan anket sonuçlarına göre, doğru cevap oranında ortalama % 25’in üzerinde artış olduğu görülmüştür³. Bu olumlu gelişmenin yürütülen ve önümüzdeki günlerde yürütülecek yeni programlarla daha da yükselmesi beklenmektedir (SPK, 2016).

Bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini (temel ve ileri düzey) belirlemek, finansal okuryazarlık düzeyleriyle bütçeleme (bütçe yapma ve bütçe yönetimi) davranışlarının ilişkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencilerine anket uygulanmıştır. Çalışma ile bu alandaki mevcut bilgi birikimine katkı sağlanarak, karar alıcılara konu ile ilgili yapacakları faaliyetlerde yol göstermesi düşünülmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümleri şu şekilde devam etmektedir:

3 Finansal bilgi konusunda 2012 yılında ankete katılanların %84’ünün finansal konularda basit matematiksel işlemleri yapabilirken, 2015 yılında bu oran %93’e yükselmiştir. Paranın zaman değeri sorusunu doğru cevaplayanların oranı %28,4’den, %50’ye; borç için ödenen faiz hesabını yapabilenlerin oranı %72,5’den, %84’e; basit faiz sorusuna doğru cevap verenlerin oranı %35,5’den, %54’e; bileşik faiz sorusuna doğru cevap verenlerin oranı %26,1’den, %32’ye yükselmiştir. 2015 yılında ilk defa sorulan sorularda ise oranlar şu şekildedir: katılımcıların %29’u banka kredisinden faydalanmış iken, %24 resmi olmayan kredi kullanmış ya da tanıdık birinden borç almıştır. Katılımcıların %42’si herhangi bir tasarruf yapmadığını, %77’si hanelerinin bir bütçesi olduğunu belirtmiştir (SPK, 2016).

İkinci bölümde literatür taramasına yer verilmekte; üçüncü bölümde kullanılan materyal ve yöntem açıklanmakta; dördüncü bölümde analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmakta ve son bölümde ise bulguların genel bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

Literatür Özeti

Finansal okuryazarlık literatürü oldukça yenidir. Bu konudaki ilk çalışmalar,2000’li yılların başında, finans sisteminin geliştiği ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmıştır. Finansal okuryazarlığın önemi konusunda bir fikir birliğinden söz edilse de gelişmekte olan ülkelerdeki çalışmalar oldukça sınırlıdır (Wagland ve Taylor, 2009: s.14). Konu ile ilgili ilk yapılan çalışmalar finansal okuryazarlığın nasıl ölçüleceğine dair iken, bugün finansal okuryazarlığın demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir, yaş grubu) açısından durumu ve diğer değişkenler (tasarruf, para yönetimi, bireysel emeklilik) üzerindeki etkileri araştırılmaya başlanmıştır.

Gençlerin, özellikle üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi ve farklı sosyo-demografik değişkenlere (cinsiyet, bölüm, iş tecrübesi, bölüm vb.) göre farklılaşıp farklılaşmadığı hem uluslararası hem de ulusal literatürde son yıllarda üzerinde durulan bir konudur (Alkaya ve Yağlı, 2015; Ansong ve Gyensare, 2012; Bayram, 2015; Beal ve Delpachitra, 2003; Chen ve Volpe, 1998, 2002; Chinen ve Endo, 2012; Cude, vd., 2006; Ergün vd. 2014; Kılıç vd., 2015; Louw vd., 2013; Lusardi vd. 2010; Temizel ve Bayram, 2011; Sarıgül, 2014; Şahin 2014; Özdemir vd., 2015; Öztürk ve Demir, 2015). Özellikle ABD, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıklarına daha fazla önem vermektedir. Çünkü üniversite öğrencileri toplumun genç nüfusunu oluşturan, tüketim eğilimi yüksek olan ve birkaç yıl sonra iş hayatına atılacak bireyleri olarak ekonomi üzerinde önemli etkileri olacaktır. Üniversite yıllarında finansal bilgi ve tecrübeden yoksun olarak mezun olan öğrencilerin sonraki yıllarda yanlış yapma olasılıkları daha fazla olabilecektir. Üniversite, çoğu öğrenci için ailelerin gözetimi olmaksızın bütçelerini yönetme konusunda ilk kez karar alma durumunda oldukları bir yerdir. Bu süreçte öğrendikleri bilgi ve davranışlar hem üniversite yıllarında hem de sonrasında finansal durumları üzerinde önemli bir etkisi olacaktır. Son yapılan çalışmalarda bu durumu kanıtlar niteliktedir. Lusardi, Michaud, ve Mitchell (2013) çalışma kariyerlerinin erken aşamalarında finansal eğitim alan gençlerin hayatlarının geri kalanında daha fazla finansal kazanç elde ettiklerini göstermektedir.

Bu çalışmanın kapsamı itibariyle burada üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıklarını dikkate alan literatüre değinilmiştir. Bu alanda ilk sayılabilecek çalışmalardan biri Chen ve Volpe'ye (1998) aittir. Yazarların 924 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyi ve öğrencilerinin karakteristikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler soruların yaklaşık %53'ünü doğru cevaplamışlardır. Araştırma bulguları, işletme bölümü dışı alanlarda eğitim görenler, kadınlar, üniversitelerin ilk sınıflarındaki öğrenciler, 30 yaşın altındakiler ve tecrübe sahibi olmayanların finansal bilgi düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermiştir. Beal ve Delpachitra (2003), Avustralya'da üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin, daha fazla iş tecrübesi olanın ve daha yüksek gelire sahip olanların daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyinde olduğunu bulmuştur. Cude vd. (2006), 1891 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler finansal sosyalleşmede ebeveynlerinin önemli rol oynadıklarını belirtmişlerdir. Wagland ve Taylor (2009) Western Sidney Üniversitesi'nde işletme son sınıf öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemeye çalışmıştır. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi orta (düşük değildir) düzeylerde ve cinsiyet, yaş ve çalışma düzeyinden bağımsızdır.

Lusardi, Mitchell ve Curto (2010) gençler arasında yaptıkları araştırmasında, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğunu; finansal okuryazarlığın sosyo-demografik özellikler ile ilgili olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Ansong ve Gyensare (2012), Gana'da bir devlet üniversitesinde yaptığı çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yaş ve iş tecrübesiyle pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Fatoki (2014), Güney Afrika'daki iki üniversitede işletme bölümü dışındaki öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin çok düşük olduğunu tespit etmiştir. Homan (2015), demografik faktörlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisini incelemiştir. Finansal okuryazarlık düzeyi açısından kız öğrenciler ile erkek öğrenciler ve yalnız yaşayanlar ile ailesiyle birlikte yaşayanlar açısından herhangi bir fark olmadığı ayrıca ailenin gelir düzeyi ve eğitim durumunun da öğrencilerin finansal okuryazarlıklarında herhangi bir etkisi olmadığı çalışmanın bulguları arasındadır.

Öğrencilerin finansal okuryazarlıkla bütçe yapma (bütçeleme)

davranışına vurgu yapan bir çalışma Yuan (2015)'dir. Farklı bölümlerden 449 öğrenciye uyguladığı anket çalışmasıyla öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleriyle bütçe yapma davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Öğrencilerin bütçe yapma davranışları üzerinde etkisi olan en önemli değişken "kolejde geçirdikleri yıl sayısı" olarak belirlenmiştir. Öğrencilerin okulda kaldıkları yıl sayısı arttıkça, para harcama davranışları daha da düzelmektedir.

Türkiye'nin de genç nüfusunun fazla olması nedeniyle, genç nüfusun finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi bireylerin kendi bütçelerini ve finansal durumlarını yönetmeleri konusunda bireysel refahlarını artırıcı etki yaparken, daha önce belirtildiği gibi makro ölçekte de önemli kazanımlar sağlayabilecektir. Türkiye'de üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini inceleyen ilk çalışmalardan biri Temizel ve Bayram (2011)'dir. Çalışmada Anadolu Üniversitesi İİBF öğrencilerinin temel düzey finansal okuryazarlık düzeyleri tespit edilmiştir. Öğrencilerin finansal durumlarını yönetmede kendilerini olduklarından daha başarılı olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır.

Sarıgül (2014), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini belirleyerek, finansal okuryazarlık düzeyiyle demografik özellikler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu amaçla Konya'daki üç üniversitede son sınıf öğrencilerine 29 sorudan oluşan bir anket çalışması uygulamıştır. Sonuçlar, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin özelde ise kız öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin erkeklerden düşük olduğunu göstermiştir. İİBF öğrencilerinin, diğer fakülte öğrencilerinden daha fazla finansal bilgiye sahip olduğu da çalışmanın sonuçları arasındadır. Ergün vd. (2014) Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal okuryazarlığın demografik özellikler ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada öğrencilerin temel düzeyde finansal okuryazar olduklarını; cinsiyetin, aylık hanehalkı gelirlerinin ve öğrenim şeklinin finansal okuryazarlık üzerinde etkili olan demografik özellikler olarak öne çıktığı sonucuna ulaşmıştır.

Bayram (2015), Anadolu Üniversite İİBF ve Porsuk Meslek Yüksek Okulu öğrencilerinin temel düzey finansal okuryazarlık seviyesini belirlemeye çalışmıştır. Genel olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olmasına rağmen, öğrenciler bu durumun farkında değildirler. Öğrenciler finansal durumlarını yönetmede kendilerini olduklarından daha başarılı olarak gösterme eğilimindedirler. Özdemir vd. (2015) de Anadolu Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık

düzeylerinin ölçmüşlerdir. Araştırmanın bulguları öğrencilerin finansal okuryazarlığının yüksek olduğunu göstermiştir. Akben-Selçuk (2015), Türkiye’de 1539 üniversite öğrencisine anket uyguladığı çalışmanın bulguları, aileden öğrenilen finans bilgilerinin öğrencilerin finansal davranışlarına olumlu etki yaptığı yönündedir. Ayrıca bütçeleme davranışı açısından da kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha başarılı oldukları da çalışmanın sonuçları arasındadır. Gaziantep Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye çalışan Kılıç vd. (2015) 480 öğrenciye anket uygulamıştır. Çalışmada öğrencilerin finansal okuryazarlık genel başarı düzeyi %48 olarak bulunmuştur. Finansal okuryazarlık düzeyi erkek öğrencilerde kız öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin bireysel bankacılık konusunda daha fazla bilgili oldukları; yatırım konusunda ise oldukça az bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Alkaya ve Yağlı (2015), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencilerinin demografik özellikleri ile finansal bilgi, tutum ve davranış arasında ve finansal okuryazarlık unsurları arasındaki ilişkiler araştırmıştır. Finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki gözlemlenmiş; öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri ancak öğrencilerin finansal bilgi açısından yeterli düzeyde olmadıkları belirlenmiştir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini (temel ve ileri düzey) belirlemek, finansal okuryazarlık düzeyleriyle bütçeleme davranışlarının ilişkisini incelemektir. OECD (2005) finansal okuryazarlığı doğru finansal kararlara ve bireysel refaha ulaşmak için gerekli farkındalığın, bilginin, becerinin ve davranışın kombinasyonu olarak tanımlamıştır. Bu tanımda finansal okuryazarlığın bilgi temelli bir kavram olduğu vurgulanmaktadır. O nedenle, ekonomi ve finans dersleri almış olan üniversite öğrencileri yani İİBF öğrencileri çalışmaya dahil edilmiştir⁴. Üniversite öğrencilerinin seçilmiş olmasının diğer nedeni ise, erken yaşta edinilen finansal bilgi, tutum ve davranışların

4 Literatür incelendiğinde eğitimin finansal okuryazarlıkta önemli olduğu vurgulanmaktadır. Örneğin Lusardi (2008), Lusardi ve Mitchell (2011a) yüksek eğitimlilerin düşük eğitimlilere göre finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Çeşitli kurumların yaptıkları araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin SPK’nın 2015 yılındaki finansal okuryazarlık araştırmasında, okula gitmemiş, ilköğretimi tamamlamamış bireylerin finansal okuryazarlık puanları çok düşüktür. Eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeyinin de yükseldiği görülmektedir (SPK, 2016).

daha kalıcı olması nedeniyle hayatın geri kalanında faydalarını en yükseğe çıkarmaları noktasında kazançlı çıkacak olmalarıdır. Ayrıca öğrencilerin önemli bir kısmının ailesinden ayrı olmaları nedeniyle, bütçeleme konusunda kendi kararlarını verme durumunda kalmalarıdır.

Anketlerin doldurulması ile ilgili olarak, anakütle Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF'dir. Fakültede toplam 6 bölüm bulunmaktadır. Eğitim dönemlerine yeni başlamaları nedeniyle son sınıfı bulunmayan iki bölüm (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü) karşılaştırma yapılamayacağı için örneklerden çıkarılmıştır. İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi ve Maliye son sınıf öğrencilerinden oluşan 4 bölüm, her bir bölümde eğitimi devam eden normal öğretim ve ikinci öğretim ayırımına göre oluşturulan 8 grup tespit edilerek her bir gruptan yüzyüze anket tekniği ile ayrı ayrı anketleri doldurmaları istenmiştir. Tabakalı rastgele örnekleme tekniğinin uygulandığı çalışma sonucunda 359 öğrenci doldurmuştur. Anket doldurma işlemi Mayıs 2015'te yapılmıştır. Araştırmada, Van Rooij vd. (2011) ve Dew ve Xiao'nun (2011) çalışmalarında kullandıkları anket temel alınmıştır. Anket sorularının güvenilirliği daha önceki araştırmalarda olumlu olarak değerlendirildiğinden, bu araştırma için bir veri olarak dikkate alınmıştır. Üç kısımdan oluşan anket formunun ilk kısmında öğrencilerin temel ve ileri düzey finansal okuryazarlık düzeyine ilişkin finansal bilgi soruları (16 adet) yöneltilmiştir. İkinci kısımda son altı ay içerisindeki bütçeleme davranışları ile ilgili 12 madden oluşan 5'li likert ölçeği ile değerlendirilen önermeler yer almaktadır. Ölçekteki seçenekler "hiçbir zaman", "nadiren", "bazen", "genellikle", "her zaman" biçiminde sıralanmış ve öğrencilerden bu önermelerden kendilerine en uygun olanı işaretlenmeleri istenmiştir. Anketin son kısmında ise demografik sorular yer almıştır. Araştırma verileri, sayı-yüzdeler istatistikleri, ki-kare ve t-testi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Sosyo-demografik ve kişisel özellikler, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerine ve bütçeleme davranışlarını etkileyen önemli faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatür öğrencilerin cinsiyetinin, genel not ortalamalarının, hanehalkı gelirinin ve eğitim düzeyinin finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde etkili olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır (Akben-Selçuk 2015; Beal ve Delpachitra 2003; Ergün vd. 2014; Lusardi,

Mitchell ve Curto 2010).

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %64,6'sı kız, %35,4'ü erkektir. Öğrencilerin %32'sinin iktisat, %16,7'sinin işletme, %26,7'sinin kamuyönetimi, %24,5'inin de maliye bölümünden oldukları ve bu bölümlerin öğretim şekline göre dağılımlarının yarıya yakın (normal öğretim %52, ikinci öğretim %48) olduğu görülmektedir. Genel akademik not ortalamalarına göre öğrencilerin yaklaşık %60'ı, 2.01-3.00 not aralığındaki grupta yer almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1: Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		Katılımcı Sayısı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	232	64,6
	Erkek	127	35,4
	TOPLAM	359	100,0
Bölüm	İktisat	115	32,0
	İşletme	60	16,7
	Kamu Yönetimi	96	26,7
	Maliye	88	24,5
	TOPLAM	359	100,0
Öğretim Şekli	Normal Öğretim	187	52,1
	İkinci Öğretim	172	47,9
	TOPLAM	358	100,0
Genel Not Ortalaması	2.00'dan az	87	26,0
	2.01-3.00 arası	198	59,1
	3.01-4.00 arası	50	14,9
	TOPLAM	335	100,0
Çalışma Deneyimi	Var	189	52,9
	Yok	168	47,1
	TOPLAM	357	100,0
Finansal Bilgi Kaynakları*	Aile	143	39,8
	Arkadaşlar	48	13,4
	Online/yazılı materyaller	123	34,3
	Aldığım dersler	182	50,7
	Diğer	9	2,5
Kişisel Finans Deneyimi*	Vadesiz mevduat hesabı	97	27,1
	Vadeli mevduat hesabı	17	4,7
	Kredi kart	159	44,3
	Yatırım hesabı	37	10,3
	Diğer	29	8,1

Anne/Babanın Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	7	2,0
	İlkokul	127	35,6
	Ortaokul	94	26,3
	Lise	92	25,8
	Lisans/Yüksekokul	23	6,4
	Lisansüstü	14	3,9
	TOPLAM	357	100,0
Aylık Hanehalkı Geliri	1.000 TL ve daha az	81	23,2
	1.001-2000 TL arası	135	38,7
	2.001-3.000 TL arası	96	27,5
	3.001 TL'den fazla	37	10,6
	TOPLAM	349	100,0

Birden fazla seçenek işaretlendiğinden öğrenci sayısı toplamı 359'u, yüzdesi de %100'ü aşmaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %47,1'nin çalışma deneyimi yokken, %52,9'unun çalışma deneyimi vardır. Bu durum aylık hanehalkı geliri dikkate alarak değerlendirildiğinde öğrencilerin yaklaşık % 62'sinin ailesi 2000 TL ve daha az gelire geçindikleri görülmektedir. Buradan hareketle öğrencilerin bir iş deneyiminden ziyade, kendi eğitim-öğretim masraflarını karşılamak için çalıştıkları düşünülebilir⁵. İster deneyim, ister eğitim-öğretim masraflarını karşılamak için çalışıyor olsunlar, literatür iş tecrübesi olan öğrencilerin okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir (Ansong ve Gyensare, 2012; Beal ve Delpachitra, 2003; Chen ve Volpe, 1998). Anne-babanın eğitim durumu incelendiğinde ise, %62,9'unun ilk-orta öğretim ve sadece %10,3'ünün üniversite ve lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin %50,7 finansal bilgilerini okulda almış oldukları derslerden, yaklaşık %40'ı aileden, %34,3'ü online/yazılı materyallerden ve %13,4'ü arkadaşlarından öğrendiklerini belirtmektedirler. Kişisel finans deneyimi ise, onların finansal araçlardan hangilerini kullandıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu finansal araçlardan kredi kartı kullanım oranı (%44,3) ilk sırada iken, onu vadesiz mevduat hesabı (%27,1) ve yatırım

5 Zira TÜRK-İŞ'in her ay düzenli olarak yaptığı "açlık ve yoksulluk sınırı" araştırması Ocak 2016 ayı sonucuna göre; dört kişilik bir ailenin yapması gereken gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 1.447,20 TL; gıda harcamasına ek olarak giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu harcamaların toplamı ise (yoksulluk sınırı) 4.714,00 TL'dir (TÜRK-İŞ, 2016).

hesabı (10,3) takip etmektedir. Vadeli mevduat hesabı kullananların oranı ise sadece %4,7'dir.

Finansal Okuryazarlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Ankette öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla 16 adet finansal bilgi sorusu yöneltilmiştir. Bu sorulardan Rooij vd.'nin (2011) belirttiği gibi ilk 5 tanesi temel düzey, 11 tanesi ise ileri düzey finansal okuryazarlık sorularıdır.

Temel düzey finansal okuryazarlık sorularına verilen cevapların dağılımı Tablo 2'de verilmiştir. Öğrencilerin başarı oranlarının en yüksek olduğu soru basit faiz (%80,1) sorusudur. Para yanılığsı sorusuna yaklaşık %70'i, enflasyon sorusuna %55'i, bileşik faiz sorusuna %45,3'ü ve paranın zaman değeri sorusuna yaklaşık %40'ı doğru cevap vermiştir. Tüm soruları doğru cevaplayanların oranı %23 iken, yanlış cevaplayanların oranı %3,9'dur. Öğrencilerin en fazla bilmiyorum/ret cevabını verdikleri soru enflasyon sorusudur.

Tablo 2: Temel Düzey Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Cevaplar

A. Cevapların Dağılımı (n=359)								
	Doğru		Yanlış		Bilmiyorum /Ret		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
1.Basit Faiz	286	80,1	42	11,8	29	8,1	357	100
2.Bileşik Faiz	161	45,3	165	46,5	29	8,2	355	100
3.Enflasyon	192	55,0	66	18,9	91	26,1	349	100
4.Paranın Zaman Değeri	132	37,7	174	49,7	44	12,6	350	100
5.Para Yanılığsı	243	69,6	79	22,6	27	7,8	349	100
B. Doğru Cevapların Dağılımı (n=359)								
	0	1	2	3	4	5		
Sayı (359)	14	35	82	120	85	23		
Yüzde (%)	3,9	9,8	22,8	33,4	23,7	6,4		

Öğrencilerin temel düzeydeki finansal okuryazarlık seviyeleri yine Tablo 1'den hesaplanabilmektedir. Chen ve Volpe'nin (1998) gruplamasında belirttiği gibi soruların %60'ından daha azına cevap verenler "düşük", %60-79 aralığında olanlar "orta" ve %80 ve daha yukarısı ise "yüksek" finansal okuryazarlık seviyesine sahiptir. Bu gruplamaya göre

öğrencilerin %33,5'i düşük düzeyde finansal okuryazar iken, %33,4'ü orta düzeyde ve %30,1'i de yüksek düzeyde finansal okuryazardır. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin temel düzey finansal okuryazarlıklarının düşük olmadığı (orta ve yüksek düzey toplamı %69,9) söylenebilir. Bu bulgu öğrencilerin temel düzey finansal okuryazarlıklarının düşük olmadığını belirten Wagland ve Taylor (2009), Ergün vd. (2014) ve Özdemir vd. (2015) ile benzerlik göstermektedir.

İleri düzey finansal okuryazarlık sorularına verilen cevapların dağılımı ise Tablo 3'te yer almaktadır. Buna göre en yüksek doğru cevaplanma oranı %62,8'lik pay ile çeşitlendirme ve risk sorusudur. Bu soruyu sırasıyla hisse senedi (%56,7), hisse senedi piyasası (borsanın işlevi) (%53), risk (%51,1) soruları almaktadır. Öğrenciler risk ve hisse senedi konularında oldukça başarılı görünmektedirler. İlginç olanı ise tüm soruları doğru cevaplayan hiç bir öğrenci yokken, yanlış cevaplayan 10 öğrenci bulunmaktadır.

İleri düzey finansal okuryazarlık sorularına verilen cevaplara göre öğrencilerin sadece %3,8'i (12 kişi) yüksek düzeyde finansal okuryazardır. Orta düzeyde finansal okuryazar olan öğrencilerin oranı %18,4 iken, düşük düzeyde finansal okuryazarlık oranı %78,4'tür. Dolayısıyla ileri düzey finansal okuryazarlığın oldukça düşük olduğu söylenebilir. Literatürde üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu belirten birçok çalışmaya (Alkaya ve Yağlı, 2015; Cude vd., 2006; Fatoki, 2014; Lusardi, Mitchell ve Curto 2010;) rastlanmaktadır.

Tablo 3: İleri Düzey Finansal Okuryazarlık Sorularına Verilen Cevaplar

A. Cevapların Dağılımı (n=359)								
	Doğru		Yanlış		Bilmiyorum		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
6. Hisse senedi piyasası (Borsa)	187	53,0	101	28,6	65	18,4	353	100
7. Hisse Senedi	200	56,7	106	30,0	47	13,3	353	100
8. Yatırım Fonları	139	39,9	93	26,7	116	33,3	348	100
9. Tahvil	154	44,8	134	38,9	56	16,3	344	100
10. Getiri	87	24,9	221	63,1	42	12,0	350	100
11. Risk	179	51,1	112	32,0	59	16,9	350	100
12. Çeşitlendirme-Risk ilişkisi	224	62,8	95	26,6	38	10,6	357	100
13. Tahvil	146	41,5	105	29,8	101	28,7	352	100
14. Hisse Senedi-Tahvil	162	45,8	115	32,5	77	21,7	354	100
15. Hisse Senedi-Yatırım Fonları	118	33,8	134	38,4	97	27,8	349	100
16. Faiz Oranı-Tahvil	148	41,5	149	41,7	60	16,8	357	100
B. Doğru Cevapların Dağılımı (n=359)								
	0	1	2	3	4	5		
Sayı (359)	10	10	29	45	58	66		
Yüzde (%)	2,8	2,8	8,1	12,5	16,2	18,4		
	6	7	8	9	10	11		
Sayı (359)	63	37	29	10	2	0		
Yüzde (%)	17,6	10,3	8,1	2,8	0,6	0,0		

Finansal okuryazarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişki ki-kare analizi ile incelenmiş olup, sonuçlar Tablo 4'te verilmiştir. Ki-kare analizi yapılırken boş gözelerin olmaması için finansal okuryazarlık düzeyi üç kategoriden (düşük, orta ve yüksek) iki kategoriye (düşük ve yüksek) düşürülmüştür. Yapılan analiz sonucunda cinsiyet ile finansal okuryazarlık arasında %5 anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu ($p=0,00<0,05$) tespit edilmiştir. Yüzdeler dilimlere bakıldığında erkek öğrencilerin %52,4'ünün, kız öğrencilerin ise %21,7'sinin finansal okuryazarlık düzeyleri düşüktür. Kız öğrencilerin %13,6'sının finansal okuryazarlık düzeyi yüksekken, erkek öğrencilerde bu oran %12,3'tür. Bu bulgu finansal okuryazarlığı

ölçmek amacıyla sorulan soruların tamamının -16 soru- bilgi sorusu olduğu düşünüldüğünde, genel akademik not ortalamaları erkeklerden daha yüksek olan kız öğrencilerin soruları doğru cevapladığı şeklinde yorumlanabilir. Diğer demografik değişkenler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında herhangi bir ilişkiyi rastlanmamıştır.

Tablo 4: Finansal Okuryazarlık Düzeyini ile Demografik Faktörlerin Ki-Kare Analizi

Demografik Faktörler		Düşük		Yüksek		χ	P
		%	F	%	F		
Cinsiyet	Kız	78	21,7	49	13,6	16,455	0,000
	Erkek	188	52,4	44	12,3		
Bölüm	İktisat	83	23,1	32	8,9	4,509	0,211
	İşletme	40	11,1	20	5,6		
	Kamu Yönetimi	78	21,7	18	5,0		
	Maliye	65	40,1	23	6,4		
Öğretim Şekli	Normal Öğretim	144	18,1	43	12,0	1,723	0,189
	İkinci Öğretim	122	34,0	50	13,9		
Genel Not Ortalaması	2.00'dan az	67	20,0	20	6,0	0,999	0,607
	2.01-3.00 arası	143	42,7	55	16,4		
	3.01-4.00 arası	35	10,4	15	4,5		
Çalışma Deneyimi	Var	136	37,9	53	14,8	2,157	0,707
	Yok	128	35,7	40	11,1		
Anne/Babanın Eğitim Düzeyi*	İlköğretim	234	65,1	86	24,1	1,049	0,356
	Lisans/Yükseköğretim	30	8,4	7	1,9		
Aylık Hanehalkı Geliri	1.000 TL'den az	58	16,6	23	6,6	0,891	0,806
	1.001-2000 TL arası	100	28,7	35	10,0		
	2.001-3.000 TL arası	74	21,2	22	6,3		
	3.001 TL'den fazla	26	7,4	11	3,2		

*Ki-kare analizi yapılırken boş gözelerin olmaması için kategori sayısı ikiye düşürülmüştür.

Bütçeleme Davranışlarına İlişkin Bulgular

Bireyin finansal durumunun iyi olabilmesi, finansal bilgi yanında finansal tutum ve davranışlara da bağlıdır. Bu finansal davranışlardan en önemlisi bireyin bütçeleme davranışdır. Bütçe oluşturma ve onu iyi yönetebilme finansal planlamanın temel bileşenidir.

Her ay belirli/kısıtlı bir bütçeye sahip olan öğrencilerin bütçeleme davranışlarına ilişkin frekans ve yüzdeleri Tablo 5’te verilmiştir. Öğrencilerin %7,5’i “hiçbir zaman”, %25’i “nadiren” ve “bazen”, %65,4’ü de “genellikle” ve “her zaman” bütçe sınırı içinde kaldıklarını belirtmektedir. Bir ürün ya da hizmet satın alırken karşılaştırma yapanların oranı yaklaşık %73 iken, %17,3’ü “bazen” ve %7,2’si “nadiren” karşılaştırma yapmaktadırlar. Buna göre öğrencilerin yaklaşık %25’i satın alacakları ürün/hizmet konusunda çoğu zaman karşılaştırma yapmamaktadırlar. Halbuki karşılaştırma yapmak bütçelerini korumaya yanında bilinçli tüketici olma açısından da önem arz etmektedir. Zira bilinçli tüketici satın alacağı mal ve hizmetlerin kaliteli, güvenli, ucuz ve sağlıklı olması konusunda araştırmada bulunan tüketicidir. Okul yıllarında kazanacakları bu türden tecrübe ve alışkanlıkları sonraki hayatlarında da sürdürecektir.

Para yönetiminde ödemelerin zamanında yapılması önemli bir husustur. Zamanında yapılmayan ödemelerin gecikme faiziyle birlikte geri ödenmesi durumunda, toplam maliyeti yükselecektir. Ödemeleri aksatmanın veya hiç yapmamanın cezası daha ağırdır. Öğrencilerin %83’ü ödemelerini zamanında yapmaktadırlar.

Bütçe idaresinde kayıt tutmak da önemlidir. Bütçeye yapılan her türlü para girişi ve çıkışı kayıt altına alınırsa unutulma olmayacağından, yanlışlık ve hataların giderilmesi daha kolay olur. Ancak öğrencilerin sadece %9,4’ünün bu eylemi “her zaman”, %13,9’u ise “genellikle” aylık giderlerinin bir kaydını tuttuklarını ifade etmişlerdir.

Kredi kartı bugün alışverişlerde kullanılan en önemli ödeme ve finansman aracıdır. Kredi kartının sahibine sağladığı avantajlar (nakit taşımama, taksitlendirme, ek finansman gibi) yanında dezavantajları da vardır. Rasyonel ve bilinçli kullanılmaması durumunda kişilerin bütçelerinden fazla harcama eğilimlerine neden olarak, aşırı borçlanmalara yol açmaktadır. Öğrencilerin yaklaşık %42’si her ay kredi kartı bakiyelerinin tamamını ödemişken, %22,3’ü düzenli olarak ödeyemediklerini ve yaklaşık %16’sı da hiç ödeyemediklerini belirtmiştir. Kredi kartının limitini aşacak düzeyde harcama yapanların oranı da %28,4’tür.

Geleceği planlama ile ilgili bütçeleme davranışları kişinin finansal olarak şu an nerede olduğu yani gelirin yeterliliği ile ilgili bir durumdur. Ailelerin gelir düzeylerinden anlaşılacağı üzere, öğrencilerin gelirlerinin tasarruf etmek için yeterli olmadığı anlaşılabilir. Ancak burada önemli olan tasarruf davranışının/bilincinin oluşmasıdır. Düzenli olarak tasarruf

yapanların oranı ancak %10'dur. Bir emeklilik hesabına para yatıranların oranı %3,5 iken, borsaya yatırım yapanların oranı %3'tür (Tablo 5).

Tablo 5: Bütçeleme Davranışı

İFADELER	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman	N
1. Bir ürün ya da hizmet satın alırken karşılaştırma yaparak alışveriş yaptım.	7 (1,9)	26 (7,2)	62 (17,3)	154 (42,9)	107 (29,8)	356
2. Tüm ödemelerimi zamanında yaptım.	0 (0,0)	12 (3,3)	48 (13,4)	147 (40,9)	151 (42,1)	358
3. Aylık giderlerimin yazılı ya da elektronik bir kaydını tuttum.	98 (27,3)	87 (24,2)	86 (24,0)	50 (13,9)	34 (9,4)	355
4. Bütçemin veya harcama planımın sınırları içinde kaldım.	27 (7,5)	25 (7,0)	64 (17,8)	139 (38,7)	96 (26,7)	351
5. Her ay kredi kartı bakiyemin tamamını ödedim.	57 (15,8)	35 (9,7)	42 (11,6)	75 (20,9)	75 (20,9)	284
6. Bir veya daha fazla kredi kartımın limitini aşacak düzeyde harcama yaptım.	190 (52,9)	31 (8,6)	34 (9,5)	19 (5,3)	18 (5)	292
7. Bir borcumun sadece asgari ödemesini yaptım.	105 (29,2)	39 (10,8)	63 (17,5)	70 (19,5)	35 (9,7)	312
8. Acil durumlar için bir tasarruf fonu oluşturduğum ya da bu fonu devam ettirdim.	181 (50,4)	48 (13,4)	44 (12,3)	38 (10,6)	32 (8,9)	359
9. Bana yapılan her ödemeden bir miktar parayı ayırarak tasarruf yaptım.	84 (23,3)	62 (17,2)	92 (25,6)	75 (20,9)	42 (11,6)	355
10. Araba, eğitim, ev gibi uzun dönemli bir amaç için para biriktirdim.	213 (59,3)	52 (14,4)	40 (11,1)	21 (5,8)	30 (8,3)	356
11. Bir emeklilik hesabına para yatırdım.	330 (91,9)	8 (2,2)	5 (1,3)	1 (0,2)	12 (3,3)	356
12. Tahvil, hisse senedi ya da yatırım fonu gibi bir yatırım yaptım.	306 (85,2)	20 (5,57)	14 (3,8)	6 (1,6)	7 (1,4)	353

Öğrencilerin finansal bilgiye dayalı finansal okuryazarlık düzeyleri (düşük, yüksek) ile bütçeleme davranışları arasında fark olup olmadığı iset-testi ile incelenmiştir.Tablo 6'da verilen t-test sonuçlarına göre,

öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile bütçeleme davranışları arasında anlamlı bir farklılık yoktur (p değeri 0,083>0,05). Yani finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerle düşük olan öğrenciler arasında bütçeleme davranışı farklılık göstermemektedir.

Tablo 6: *Bütçeleme Davranışı ve Finansal Okuryazarlık İlişkisi*

	Finansal Okuryazarlık	n	\bar{X}	ss	t	p
Bütçe Ortalama	Düşük	263	2,5903	,57361	-1,739	0,083
	Yüksek	93	2,7061	,48481		

Öğrencilerin bütçeleme davranışı açısından olumlu finansal davranışlar gösterdikleri ancak bilgiye dayalı finansal okuryazarlıklarının yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Alkaya ve Yağlı (2015)da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bu bulgu, finansal okuryazarlık düzeyinin bilgiye dayalı olması ancak, bütçeleme davranışlarında bilginin yanında ailenin gelir düzeyi, tecrübe ve alışkanlık gibi değişkenlerin de etkisi olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Sonuç

Finansal okuryazarlık bireylerin finansal konularda bilgi sahibi olarak doğru finansal kararlar almalarını ve finansal davranış göstermelerini içerir. Bireylerin finansal okuryazarlığı mikro düzeyde kendisi, makro düzeyde ise finansal sistem ve ekonomi için önem arz ettiğinden, bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi gerekir. Finansal bilgi ve davranışların erken yaşlarda geliştirilmesi hayatın geri kalanı için kazanımların daha yüksek olmasına neden olacaktır. Bu nedenle çalışmada ekonomi ve finans dersleri almış olan Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF öğrencilerine finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %33,5'i düşük düzeyde finansal okuryazar iken, %33,4'ü orta düzeyde ve %30,1'i de yüksek düzeyde finansal okuryazardır. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin temel düzey finansal okuryazarlık düşük olmadığı (orta ve yüksek düzey toplamı %69,9) olduğu söylenebilir. İleri düzey finansal okuryazarlık sorularına verilen cevaplar değerlendirildiğinde sadece %3,8'i yüksek düzeyde finansal okuryazarken, %18,4'ü orta ve %78,4'ü

düşük düzeyde finansal okuryazardır. Verilerden anlaşılacağı üzere öğrencilerin ileri düzey finansal okuryazarlıkları oldukça düşüktür.

Finansal okuryazarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişki ki-kare analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda cinsiyet ile finansal okuryazarlık arasında %5 anlamlılık düzeyinde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Yüzdeler dilimlere bakıldığında erkek öğrencilerin %52,4'ünün, kız öğrencilerin ise %21,7'sinin finansal okuryazarlık düzeyleri düşüktür. Kız öğrencilerin %13,6'sının finansal okuryazarlık düzeyi yüksekken, erkek öğrencilerde bu oran %12,3'tür. Diğer demografik değişkenler ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Öğrencilerin finansal bilgilerinin nereden öğrendikleri sorulduğunda yarısı (%50,7) okulda almış oldukları derslerden, yaklaşık %40'ı aileden, %34,3'ü online/yazılı materyallerden, sadece %13,4 ise arkadaşlarından öğrendiklerini belirtmektedirler. Dolayısıyla finansal bilgi ve davranışlarının kaynağı olarak okulu ve aileyi göstermeleri bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin erken yaşlarda yükseltilebileceğine işaret etmektedir. Kişisel finans deneyimleri ise onların finansal araçlardan hangilerini kullandıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu finansal araçlardan kredi kartı kullanım oranı (%44,3) ilk sırada iken, onu vadesiz mevduat hesabı (%27,1) ve yatırım hesabı (10,3) takip etmektedir. Vadeli mevduat hesabı kullananların oranı ise sadece %4,7'dir.

Öğrencilerin bütçeleme davranışları incelendiğinde, %65'inin bütçe sınırı içinde kaldığı, %25'inin zaman zaman bütçe sınırlarını aştığı, %7,5'inin ise "hiçbir zaman" bütçe sınırı içinde kalmadıkları görülmüştür. Öğrencilerin yaklaşık %73'ü bir ürün ya da hizmet satın alırken karşılaştırma yaparak, %17,3 "bazen" ve %7,2'si "nadiren" karşılaştırma yaparak alışveriş yapmaktadırlar. Buna göre öğrencilerin yaklaşık %25'i satın alacakları ürün/hizmet konusunda çoğu zaman karşılaştırma yapmamaktadırlar. Halbuki karşılaştırma yapmak bütçelerini koruma yanında bilinçli tüketici olma açısından da önem arz etmektedir.

Öğrencilerin borç ödemelerini zamanında yaptıkları (%83,1) söylenebilir. Ancak giderlerinin kaydını tutma konusunda alışkanlıkları oldukça azdır (%23,3). Kredi kartı bakiyelerini ödeme hususunda da %22,3'ü düzenli olarak ödeyemediklerini ve yaklaşık %16'sı da hiç ödeyemediklerini belirtmiştir. Kredi kartının limitini aşacak düzeyde harcama yapanların

oranı da %28,4'tür.

Öğrencilerin finansal bilgiye dayalı finansal okuryazarlık düzeyleri (düşük, yüksek) ile bütçeleme davranışları arasında fark olup olmadığı ise t testi ile incelenmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile bütçeleme davranışları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, yani finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan öğrencilerle düşük olan öğrenciler arasında bütçeleme davranışı değişmediği görülmüştür. Bu sonuç, finansal okuryazarlık düzeyinin bilgiye dayalı olması fakat bütçeleme davranışlarında bilginin yanında ailenin gelir düzeyi, tecrübe ve alışkanlık gibi değişkenlerin de etkisi olabileceği şeklinde değerlendirilebilir.

Kaynakça/References

Akben-Selcuk, E. (2015). Factors Influencing College Students' Financial Behaviors in Turkey: Evidence from a National Survey. *International Journal of Economics and Finance*, 7(6). s. 87.

Alkaya, A. ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40).

Ansong, A. ve Gyensare, M. A. (2012). Determinants of University Working-Students' Financial Literacy at the University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of Business and Management*, 7(9).

Bayram, S. S. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama. *Uluslararası İşletme ve Yönetim Dergisi*, 2(2). ss. 105-135.

Beal, D. J., Delpachitra, S. B. (2003). Financial Literacy Among Australian University Students. *Economic Papers*, 22(1). ss. 65-78.

Chen, H. ve Volpe, R. P. (1998). An Analysis of Personal Financial Literacy among College Students. *Financial Services Review*, 7(2). ss. 107-128.

Chen, H. ve Volpe, R. P. (2002). Gender Differences in Personal Financial Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 11. ss. 289-307.

Chinen, K. ve Endo, H. (2012). Effects of Attitude and Background on Students' Personal Financial Ability: A United States Survey. *International Journal of Management*, 29(2). ss. 778-791.

Cude, B., Lawrence, F., Lyons, A., Metzger, K., LeJeune, E., Marks, L. ve Machtmes, K. (2006). College Students and Financial Literacy: What They Know and What We Need to Learn. *Proceedings of the Eastern Family Economics and Resource Management Association*, ss. 102-109.

- Dew, J. ve Xiao, J. J. (2011). The Financial Management Behavior Scale: Development and Validation. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 22(1). s. 43.
- Dvorak, T. ve Hanley, H. (2010). Financial Literacy and The Design of Retirement Plans. *The Journal of Socio-Economics*, 39(6). ss. 645-652.
- Ergün, B., Şahin, A. ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34). ss. 847-864.
- Fatoki, O. (2014). The Financial Literacy of Non-business University Students in South Africa. *International Journal of Education and Science*, 7(2). ss. 261-267.
- FODER (2016), Erişim tarihi:15.01.2016. <http://www.fo-der.org>
- Homan, H. S. (2015). *Comparative Study of Student Financial Literacy and Its Demographic Factors*, Atlantis Press.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy, *Journal of Consumer Affairs*, 44(2). ss. 296-316.
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ. H. (2015). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2015(Nisan).
- Kieschnick, D. A. (2006). *Financial Knowledge Levels and Savings Behaviors of Bermudian High School Seniors at Cedar Bridge Academy*, Iowa State University.
- Louw, J., Fouche, J. ve Oberholzer, M. (2013). Financial Literacy Needs Of South African Third-Year University Students. *International Business & Economics Research Journal*, 12(4). ss. 439-450.
- Lusardi, A. (2008), *Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice?*, NBER WorkingPaper Series, WorkingPaper. 14084, June, ss. 1-30.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2007). Baby Boomer Retirement Security: The Roles of Planning, Financial Literacy and Housing Wealth. *Journal of Monetary Economics*, 54. ss. 205-224.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2008). Planning and Financial Literacy: How do Women Fare?. *American Economic Review*, 98(2). ss. 413-417.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S. ve Curto, V. (2010). Financial Literacy Among the Young. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2). ss. 358-380.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2011a). Financial Literacy and Retirement Planning in the United States. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10(4). ss. 509-525.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O. S. (2011b). *Financial Literacy Around the World: An Overview*, NBER Working Paper, No. 17107.
- Lusardi, A., Michaud, P.-C. ve Mitchell, O. S. (2013). *Optimal Financial Knowledge and Wealth Inequality*, NBER Working Paper No. 18669.

Mahdzan, N. E. ve Tabiani, S. (2013). The Impact of Financial Literacy on Individual Saving: an Exploratory Study in the Malaysian Context. *Transformations in Business & Economics*, 12(1). ss. 41-55.

Mankiw, G. (2007). *Makroekonomi*. (Çev. Ed.: Ömer Faruk Çolak), Efil Yayınevi, Ankara.

OECD, (2005), *Improving Financial Literacy Analysis of Issues and Policies*. Paris: OECD Publishing.

Özdemir, A., Temizel, F., Sönmez, H. ve Er, F. (2015). Financial Literacy of University Students: A Case Study for Anadolu University, Turkey. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 11(24). ss. 97-110.

Öztürk, E. ve Demir, Y. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2015(Ekim).

PYP (2016). Erişim tarihi: 03.02.2016 <http://www.paramiyonetebiliyorum.net/>

Remund, D. L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2). ss. 276-295.

Sarıgül, H. (2014). A Survey of Financial Literacy Among University Students. *The Journal of Accounting and Finance*, 64. ss. 207-224.

SPK (2016). *Finansal Yeterlilik Araştırması Sonuç Raporu*. Erişim tarihi: 20.01.2016 <http://www.spk.gov.tr>.

Şahin, C. (2014). Bir Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesine İlişkin Bir Araştırma: Bozüyük Meslek Yüksekokulu Örneği. *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 2. ss. 19-29.

Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12(1).

TÜRK-İŞ (2016), "Ocak 2016 Açlık ve Yoksulluk Sınırı", Erişim tarihi: 09.02.2016 <http://www.turkis.org.tr/dosya/K4Isgc16v4ea.pdf>.

Van Rooij, M., Lusardi, A. ve Alessie, R. (2011). Financial Literacy and Stock Market Participation. *Journal of Financial Economics*, 101(2). ss. 449-472.

Wagland, S. P. ve S. Taylor (2009). When It Comes to Financial Literacy, Is Gender Really an Issue?. *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 3(1). ss. 13-25.

Yuan, H. (2015). *How Financial Literacy Affects Budgeting Behaviors*. Erişim tarihi: 03.01.2016 http://digitalcommons.georgefox.edu/gfsb_student/4.

Xu, L. ve Zia, B. (2012). *Financial Literacy Around the World: An Overview of the Evidence with Practical Suggestions for the Way Forward*. The World Bank Policy Research Working Paper, no. 6107.

Summary

Activities about money or budget are related to each individual at almost every age. The basic assumption of neoclassical economics is that this individual is the “rational person” (homoeconomicus). The rational individual is a person who attempts to maximize welfare by meeting the human necessities within the bounds of budget possibilities. This individual attempts to maximize utility as a consumer and profit as a producer, and is rational and logical. Therefore, this individual makes right decisions about his/her budget such as how much and when to consume or cut back, how much to get into debt, and where and how much to invest. However, the observation and studies related to real life shows that there are other factors such as psychological, environmental and social factors (habits, imitation, social norms and morals) along with the reason which affect his/her behaviors. These factors constantly change depending on the individuals, events and time. So, a “limited rationality” can be mentioned in the behaviors of the individual. As a result, the individual may make wrong decisions about his/her budget and financial status as in other parts of life. The important thing is to minimize these mistakes in order to enhance the welfare of the individual. Informing or educating the consumers about budget and finance can help them make conscious decisions by reducing the possibility of making mistakes.

The spread of free market economy and financial liberalization caused the increase of new financial products and services and diversification of financial transactions. Easy access to the loans (credit cards, consumer loans, etc.), increase in borrowing opportunities, regulations in financial markets, and technological developments increase the financial opportunities for the individuals, but at the same time, they make the financial decision making more difficult. It is seen that global financial crises especially in recent years had negative outcomes for finance sector and governments. It is normal for an ordinary consumer to have difficulty in making right financial decisions as even the experts experience this difficulty. Making wise decisions about incomes, savings and investments are related to financial literacy levels of the individuals.

Financial literacy has been defined in a variety of ways in literature, however; the common point in these definitions is the behavior of “making informed decisions about managing one’s own budget.” In fact, budgeting, saving, borrowing and investment are among the basic variables used in the definitions of financial literacy. Financial literacy

contributes to not only the individual's but also the household's and the society's welfare. A financially literate individual or the household will make right financial decisions and will have right financial behaviors. Studies focusing on this issue determined that the financially literate individuals have more income, cut backs more, save more money for the retirement, manage their debts better, and make financial planning and budgeting better compared to other individuals. These behaviors demonstrated by the financially literate consumers will contribute to financial system and the economy, as well. These consumers support the economy since they cut back more, get into debts consciously, and in short, use their resources more efficiently. For example, cutting back more helps the funds required for the investments to be gained, the system to get strong and the welfare to increase. This increase in the welfare depends on making right financial decisions based on financial information. Other than financial information, it is necessary to have positive attitudes and behaviors. Learning these behaviors early in life leads the gains to be more in the rest of the life. Therefore, financial education given to the individual contributes both to the individual and the society financially and economically by increasing the individuals' financial literacy levels. Within this context in this study, the effects of students' financial literacy levels on the individual budgeting behaviors were investigating by conducting a questionnaire with students studying at Gaziosmanpaşa University Faculty of Economics and Administrative Sciences. The data were collected from 359 students, who were chosen in accordance with the stratified random sampling technique. The data were analyzed through frequency-percentage statistics, chi square and t-test.

As a result of the study, it was observed that there was no significant difference between financial literacy levels and budgeting behavior. In other words, budgeting behavior didn't change depending on the students' financial literacy levels. Therefore, it can be stated that other factors such as the income of the family, experience and habits can have an effect on budgeting behaviors.

It was determined that the students didn't have low scores in fundamental level financial literacy, but they had low scores in advanced level financial literacy. Also, it was determined that financial literacy scores differed significantly in terms of only gender, and female students had higher scores in financial literacy compared to male students.